บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของข้อมูลข่าวสารต่างๆ และการศึกษาในสภาวการณ์ปัจจุบันมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการดำรงชีวิตภายใต้สังคมแห่งยุคนี้บุคคลต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ พิจารณาสภาวการณ์ ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่แวดล้อมอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหากับสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นโดยใช้การตัดสินใจด้วยตนเอง และถ้าหากบุคคลสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมและรวดเร็วย่อมประสบความสำเร็จในชีวิต จึงจำเป็นต้องมีความสามารถคิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรมและมีความรับรู้อย่างเท่าทัน มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวทางพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะพร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุขบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน (กรมวิชาการ, 2546) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่าง

สันติ ในการที่บุคคลจะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คือการที่บุคคลจะสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขนั้น จำเป็นต้องได้รับการเตรียมพร้อมหลายๆด้าน โดยเฉพาะการฝึกฝนตนเองให้รู้จักคิดและแก้ปัญหาได้ เพราะการคิดแก้ปัญหา หมายถึง การใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในเรื่องต่างๆ ของมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการทางสมองในการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างพินิจพิเคราะห์ถึงสิ่งต่างๆ รวมถึงประสบการณ์ จิตพิสัย และสติปัญญาของแต่ละบุคคล (อุไรรักษ์ หินทอง, 2550)

การคิดแก้ปัญหาเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกเพศทุกวัยต้องประสบเป็นประจำทุกวันตลอดชีวิต ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตมนุษย์นั้นจำเป็นต้องเผชิญกับปัญหามากมายหลายประเภท มีทั้งปัญหาที่ง่ายและสลับซับซ้อน บางปัญหาอาจสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง บางปัญหาอาจมีความซับซ้อนมากจนต้องใช้เวลาในการคิดหาวิธีกำจัด หรือต้องปรึกษาผู้มีประสบการณ์ก่อน บางปัญหาอาจมีความจำเป็นเร่งด่วนต้องดำเนินการการแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่งในห้วงเวลาอันจำกัด และบางปัญหาก็อาจจะไม่สามารถแก้ไขได้เลย นอกจากจะทำใจยอมรับกับปัญหานั้นๆ (มาลิณี จุโฑปะมา, 2549) ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเป็นทักษะ และเป็นความสามารถทางสติปัญญาที่ไม่ใช่พรสวรรค์เพราะสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ จงจิต เค้าสิม (2537, อ้างถึงใน สายฝน จารีต, 2547) ที่กล่าวว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสามารถพัฒนาและฝึกฝนได้ด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ เป็นวิถีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงการดำรงชีวิตให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ การพัฒนาความสามารถในการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นเพราะการคิด เป็นจุดเริ่มต้นให้คนเราแสดงออกในสิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์สร้างสรรค์และสามารถเผชิญปัญหาๆได้ (ทิศนา แขมมณี, 2536)

การเสริมสร้างให้เยาวชนมีพฤติกรรมการคิดแก้ปัญหานั้น สามารถกระทำได้โดยการใช้โปรแกรม สื่อการสอน แบบฝึกหรือบทเรียนสำเร็จรูปการสอดแทรกการคิดแก้ปัญหาโดยผ่านเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรของโรงเรียนหรือใช้วิธีทางจิตวิทยาที่เป็นที่นิยมมากคือ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และนำไปปรับปรุงพัฒนา เปลี่ยนแปลงเจตคติ ในด้านต่างๆ เช่น สามารถพัฒนาความคิด การแก้ปัญหา ความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ตลอดจน ความรู้สึกนึกคิด (ศิรินทรา พันธะศรี, 2540) โดยได้มีผู้นำเอาหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ฝึกมนุษยสัมพันธ์เพื่อการเข้าใจตนเองและผู้อื่นเพื่อการแก้ปัญหาและสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม รวมทั้งพัฒนาบุคลิกภาพ และบำบัดผู้ป่วยทางจิต และเพื่อจุดประสงค์อื่นๆในวงการต่างๆ อีกมากมาย(กาญจนา ไชยพันธ์, 2549)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการแก้คิดปัญหา ได้มีผู้ทำการวิจัยการคิดแก้ปัญหาใน การเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ในตัวแปรต่าง ๆ เช่น การคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างนักเรียนที่มีแบบการเรียน ระดับเชาว์นปัญญาและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกัน (ประเนียน จุลวรรณโณ , 2552) การศึกษาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาฟิสิกส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5โดยใช้รูปแบบการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) (ปิยะฉัตร์ ชัยมาลา, 2550) ศึกษาการเรียนรู้มโนมติ และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเรื่อง พันธะไอออนิก ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ กระบวนการแก้ปัญหา (ศิวาพร ศรีมงคล, 2550) และมีผลวิจัยที่ศึกษาการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาโดยการใช้โปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (อุไรรักษ์ หินทอง, 2550) การศึกษาผลของการใช้กิจกรรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นปีที่ 1 โปรมแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (สายฝน จารีต, 2547) เป็นต้น แต่ยังไม่งานวิจัยใด ที่ใช้หลักการของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มาพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีอายุระหว่าง 12 – 14 ปี เป็นวัยที่มีพื้นฐานทางภาษา คิดหาเหตุผล และรู้จักตัดสินใจ สามารถที่จะขยายประสบการณ์ตนเองได้ และเป็นโอกาสที่เหมาะที่จะส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้เป็นอย่างดี ตรงกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจย์ (Piaget) ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการนามธรรม (Formal operation stage) เป็นวัยที่มีพัฒนาการการใช้ประเภทของการคิดและการให้เหตุผลเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้เด็กสามารถ จะแก้ปัญหาประเภทต่าง ได้ (กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2547) มีความพร้อมและความเข้าใจในปัญหาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่พัฒนาการคิดแก้ปัญหาโดยหลักการของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสร้างองค์ความรู้แนวทางในการคิดแก้ปัญหาของเด็กไทย

2. คำถามการวิจัย

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา สามารถนำไปพัฒนาการคิดแก้ไขปัญหาของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้หรือไม่

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อเปรียบเทียบการคิดแก้ปัญหาก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.2 เพื่อเปรียบเทียบการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกับนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหามีคะแนนการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนที่เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา

4.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา มีคะแนนการคิดแก้ปัญหาสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา

5. ขอบเขตของการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Design) ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยมีการวัดผลก่อนและหลังการทดลองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552

5.1 กลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 41 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 40 คน ซึ่ง แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ จำนวน 20 คน

6. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา

ตัวแปรตาม คือ การคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

7.1 การคิดแก้ปัญหา หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ในการร่วมมือกันวางแผน สร้างโครงสร้างแผนผังในการ

หาสาเหตุของปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดปัญหา เพื่อที่จะหาวิธีการหรือทางออกที่เหมาะสมในการคลี่คลายปัญหา โดยพิจารณาถึงผลกระทบและความเหมาะที่สามารถเป็นไปได้ ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบการคิดแก้ปัญหาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจาก อุไรรักษ์ หินทอง (2550) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการคิดแก้ปัญหาเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

7.1.1 ขั้นที่ 1 รับรู้และเข้าใจปัญหา เป็นการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีการทำความเข้าใจกับปัญหาในทุกแง่มุม โดยจะสามารถระบุและแยกแยะปัญหาที่เกิดขึ้นได้

7.1.2 ขั้นที่ 2 วิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา เป็นการนำสถานการณ์ ข้อมูลความรู้ ที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหามาวิเคราะห์เพื่อที่จะหาสาเหตุความน่าจะเป็นเหตุของปัญหาในแนวทางที่หลากหลาย

7.1.3 ขั้นที่ 3 แสวงหาวิธีแก้ไขและตัดสินเลือกวิธีแก้ปัญหา เป็นการหาวิธีการเทคนิคเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจเพื่อที่จะเลือกวิธีที่คิดว่าเหมาะสมในการแก้ปัญหามากที่สุด

7.1.4 ขั้นที่ 4 วางแผนการปฏิบัติและลงมือแก้ไขปัญหา เป็นขั้นที่ได้วิธีแก้ปัญหาแล้วนำมาวางแผนก่อนการปฏิบัติจริง หลังจากนั้นก็ลงมือแก้ไขปัญหาตามแผนที่วางไว้

7.1.5 ขั้นที่ 5 ประเมินผล เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ว่า การแก้ปัญหานั้นเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด และวิธีที่เลือกใช้ในแก้ปัญหานั้นมีประสิทธิภาพมากเพียงใดเพื่อที่จะนำไปพิจารณาในการแก้ไขปัญหาครั้งต่อไป

7.2 โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา หมายถึง แผนการจัดโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา โดยใช้เทคนิคสถานการณ์จำลอง (Simulation) เทคนิคบทบาทสมมติ (Role Playing) และเทคนิคกรณีตัวอย่าง (Case) มาใช้พัฒนาการคิดแก้ปัญหา ให้เข้ากับขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนของการคิดแก้ปัญหา ซึ่งมี จำนวน 12 ครั้ง โดยจะใช้เวลาครั้งละ 45-60 นาทีขึ้นอยู่กับเนื้อหาของแต่ละกิจกรรม

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

8.1 ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้สูงขึ้น เพื่อนักเรียนจะได้นำไปปรับปรุงใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวันต่อไป

8.2 ได้ส่งเสริมและพัฒนาการปฏิบัติงานร่วมกันในการวางแผนแก้ไขปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

8.3 เพื่อเป็นแนวทางให้อาจารย์แนะแนวและอาจารย์ที่สนใจนำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ไปปรับใช้ให้เข้าเนื้อหาของการสอนโดยเน้นการส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6